

Rahvusarhiivi

2023. aasta aruanne

Sisukord

1. Hinnang 2023. aastale	3
2. Kogumine ja nõustamine.....	4
2.1. Avalike arhivaalide kogumine	6
2.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine.....	8
2.3. Audiovisuaalse ainese kogumine	9
3. Säilitamine	10
3.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö.....	10
3.2. Konserveerimine	11
3.3. Digiteerimine	13
3.4. Kopeerimisteenused	13
4. Kasutamine	14
4.1. Veebikülastused ja klienditeenindus.....	14
4.2. Teatmestu ja kasutuskeskkonnad	14
4.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused	15
4.4. Ühismeedia ja turundus.....	17
5. Digitaalarhiivindus.....	21
5.1. Tarkvaraarendus.....	21
5.2. Digitaalne kogumine ja säilitamine.....	21
5.3. Suured digimisprojektid	21
6. Teadus- ja publitseerimistöö	22
7. Organisatsiooniline areng ja rahvusvaheline koostöö	23
Lisa 1. Rahvusarhiiv arvudes 2023. aastal.....	26

1. Hinnang 2023. aastale

Arhiivinduslikus vaates saab möödunud aastat pidada kordaläinuks. Paljude muude plaanitud ja plaanimata tegevuste ja pürgimuste seast väärivad ometi esiletõstmist kaks valdkonda. Kõigepealt, vahefinišini jõuti mitme keskse arendusega. Aprillis avati AISi uus avalik liides, mis pälvis kasutajate sooja vastuvõtu. Fotode-filmide-helide avaliku juurdepääsusüsteemi rolli võttis lõplikult üle Meediateek ja sedagi muutust tervitasid arhiivi kliendid. Kiirelt liiguti edasi ka filmipärandi voogedastusplatvormiga Arkaader, millele lisandus näiteks filmide ajajoon ja ingliskeelne osa, järgmisel aastal peaks valmima ka koolidele õppetöoks mõeldud haridusliides. Nimetatud edusammud olgu siinkohal üle rõhutatud, aga üsna hästi kulgesid ka teised arendusprojektid, mida seiretöölaual on hetkel kokku 21. Rahuloluga võib nentida, et mõne aasta eest langetatud juhtimisotsus projektide agiilseks käsitlemiseks on end täiel määral õigustanud, samuti on edu toonud arenduste juhtimisvastutuse selge üleandmine IT meeskonnalt sisuosakondadele.

2023. aasta teiseks märkimisväärseks tähiseks on viimaste suuremahuliste digiprojektide lõpuleviimine. Digitaalse kultuuripärandi tegevuskava raames juhtis Rahvusarhiiv aastail 2018–2023 kokku seitset nn massdigimisprojekti, mille raames digiti 22 erineva mäluasutuse 6,6 miljonit kaadrit dokumendipärandit (sellest 4,5 miljonit kaadrit Rahvusarhiivi arhivaale), 245 tundi Rahvusarhiivi filmilintidel olevaid filme ja 24 erineva mäluasutuse 167 tuhat fotonegatiivi (neist 56 tuhat Rahvusarhiivi fotonegatiivi). Vähimagi kahtluseta saab sedastada, et nende projektide tulemusena jõudis avalikkuseni tohutu hulk senitundmatut kultuuripärandit. Just digimine annab võimaluse uuteks arendusteks, millistest suurimat uut avalikku hüve pakub juba ülalmainitud Arkaader. Teema jätkuna saab nentida, et 2024. aastal algab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt toetatava digipöörde raames arhiiviainese suuremahulise massdigimise järgmine etapp, kus Rahvusarhiiv on osalemas kolme projektiga.

2023. aastal loendati Rahvusarhiivi uurimissaalides 1,7 miljonit külastust, mida on paari eelmise aastaga võrreldes veidi enam. 99,6% külastustest toimus virtuaalsetes kasutuskeskkondades sarnaselt varasemate aastatega. Tegelikuses on erinevate arhiiviteenuste kasutamine palju-palju laiemgi. Näiteks ainuüksi Facebooki kaudu jõudis Rahvusarhiiv 2023. aastal ligi poole miljoni inimeseni, kiiresti kasvab arhiivihariduse programmides osalenute arv, arhiiv üllitab igal aastal kümnekond teadustrükist, mille lugejaskonda mõõta ei saa. Küll saab aga loendada ajalookultuuri ajakirja Tuna numbreid. Nimelt ilmus 2023. aastal kõige kõrgema (1.1) tähisega teadusajakirja Tuna 100. number ja sellega ühenduses tähistati 25 aasta möödumist ajakirja sünnist.

Kõnealusel aastal seati ka pikemaid arhiivinduslikke plaane, sõnastades arengusihid järgnevakaks kolmeks aastaks ehk eelduslikult perioodiks, mis eelneb Endla hoonesse kolimisele. Muude uuendatud eesmärkide seas väärib siinkohal märkimist kehtiva arhiivieeskirja kaasajastamise vajadus, et toetada digiainese võimalikult lihtsat ja automatiseeritud üleandmist arhiivi. Eelduslikult on võimalik hoomatavalt vähendada asutuste arhiivinduslikku halduskoormust, säilitades samal ajal arhiveeritava teabe kvaliteeti.

2023. aastal pälvis Rahvusarhiiv kõrgeima koha „Unistuste Tööandja“ konkursil ning sai ühtlasi Kaitseministeeriumi märgi „Riigikaitse toetaja“. Küllap saab sellest muuhulgas järeldada, et hea arhiiv ei seisne pelgalt hästi hoitud ja kiiresti leitavates andmetes, vaid samavõrra hästi hoitud ja märgatud inimestes, nii organisatsiooni sees kui väljaspool arhiivi. Selles tähenduseski oli 2023. aasta edukas.

2. Kogumine ja nõustamine

Tänavu lisandus Rahvusarhiivi kogudesse 89 850 säilikut tekstidokumente, 3574 nimetust filme, sh 2746 digisündinud filmi 86,5 terabaidi ulatuses, 16 709 fotot ja 715 helisäilikut. Enamus nendest näitudest on eelmise aastaga võrreldes kasvanud, mistõttu saab käesolevat kogumisaastat pidada edukaks.

Tähelepanuväärsena saab esile tuua, et digitaalsena sündinud teavet võeti vastu 19 tegutsevalt asutuselt, kes digiteavet esmakordselt üle andsid, näiteks: Eesti Rahvusringhääling, Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon, Riigikogu Kantselei, Kliimaministeerium, Maksu- ja Tolliamet, seitse gümnaasiumi, Valgamaa Kutseõppekeskus, Tallinna Ehituskool, Varbla ja Audru vallavalitsused. Selle taga on eelkõige kolm lõpusirgele jõudnud arendust, mis kõik on digiteabe vastuvõtu töövoos üliolulisel kohal. Esiteks ühendati novembris vastuvõtusüsteem [ASTRA](#) ja digihoidla Preservica, kuhu vastuvõetud teave nüüd hoiule liigub. Teiseks arendas tehnoloogiaettevõtte Webware OÜ infohalduse tarkvarale WebDesktop võimekuse väljastada Rahvusarhiivi digiarhiivi andmestruktuurile vastavat XML-faili digisündinud teabe arhiveerimiseks. Selliseid nupulevajutusega saadud infopakette võttis Rahvusarhiiv vastu WebDesktopi kasutanud 13 asutuselt. Kolmandaks suudab ASTRA hakkama saada ka asutuste failikataloogide ja mitte nii kvaliteetsete XML-pakettidega, kui oleme otsustanud asutust arhiveerimisel rohkem abistada. Ka see võimekus on nõudnud omaette arendusi ja testimist.

Andmekogudest õnnestus tõmmise tegemisega lõpuni minna ühel korral (Metsaressursi register). Teised kavandatud vastuvõtud jäid ootele erinevatel meist mitteolenevatel põhjustel, aga eelkõige asutuste ressursi piiratuse tõttu. Ettevalmistused käivad Riigikogu kantselei stenogrammide infosüsteemi (Stenosüsteem) ja Sotsiaalministeeriumi hoolekandenasutuste statistiliste aruannete veebi (S- ja H-veeb) arhiveerimiseks.

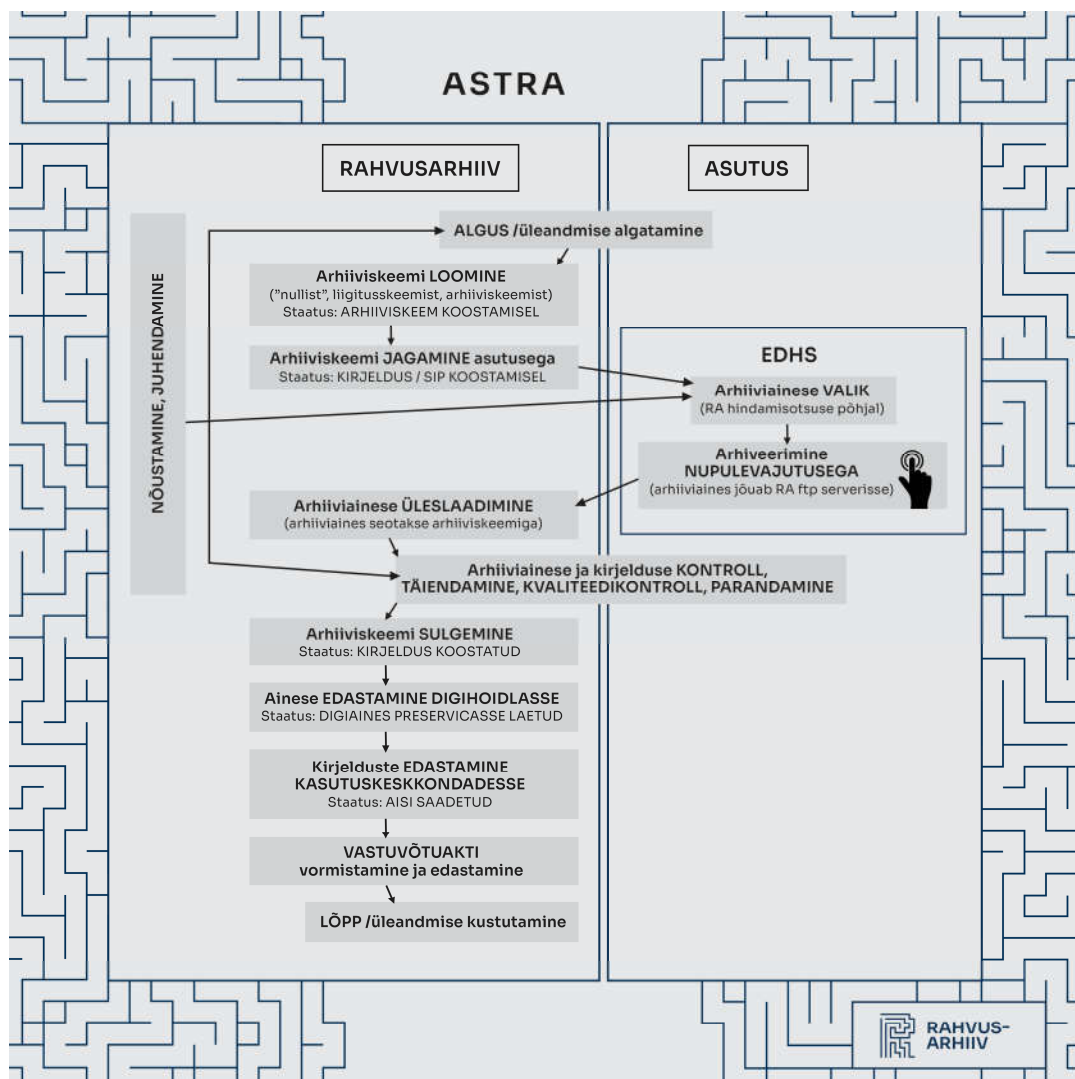
Vastuvõtukeskkonnaga ASTRA liitus 43 asutust. Statistika võtmise seisuga tegutseb nüüd ASTRA-s suuremal või vähemal määral 445 arhiivimoodustajat (Rahvusarhiiv suhtleb 547 arhiivimoodustajaga). Liigitusskeemide kooskõlastamistega jõuti lõpule 83 korral, neist veidi üle poole on esmakordsed kooskõlastused. Ülejäänud kooskõlastused on liigitusskeemi ajakohastamisel tehtud muudatused. Profiili lõikes on kooskõlastusi enam saanud asutuste grupiks õppeasutused. ASTRA on võimaldanud inspektoritel paremini jälgida liigitusskeemi koostamise seisuga ning lihtsustanud asutuste nõustamist ja juhendamist just iga üksiku asutuse vajadustest lähtuvalt. ASTRA liigitusskeemi kooskõlastamise funktsionaalsus on ka asutuste poolt hästi vastu võetud. Kooskõlastamine on asutuste jaoks muutumas järk-järgult regulaarsemaks ja teabe haldamise vahendina heas mõttes senisest rutiinsemaks tegevuseks.

Kümmekond aastat tagasi jõustunud makrohindamisotsused toimivad ning neid pole seni olnud põhjust muuta. Hindamise põhiosa on viimastel aastatel liikunud tegevuse lõpetanud asutuste dokumentide ja tegutsevate asutuste uute sarjade või varasemate otsuste ümbervaatamise suunas. Arvestades aja jooksul asutuste ülesannetes ja tegevuses toimuvaid ümberkorraldusi, aga ka asutuse mõju muutust ühiskonnas, tuleb hindamisel üha rohkem vaadata üle varem tehtud otsustusi. Näiteks võeti Terviseameti hindamisel arvesse asutuse märkimisväärset rolli erandlikul COVID-19 põhjustatud tervishoiukriisi perioodil 2020–2022 ning anti arhiiviväärtus mitmele teemaga seonduvale sarjale, millel varem arhiiviväärtust polnud.

Palju on tulnud hinnata 1980.–1990. aastatest pärit dokumente. Tegemist on asutuste arhiivides hoiul olnud teiste asutuste, peamiselt eelkäijate arhiividega (nt Meresidekeskus, Eesti Veemajandusinspektsioon, Eesti Mereinstituut). Eraldi tasub välja tuua Keskkonnaagentuuri arhiivi koondatud suuremahulise veevaldkonna dokumentide kollektsiooni ning SA KredExi ja Ettevõtluse Arendamise SA mitme eelkäija dokumentide hindamist.

Hindamiskomisjon kogunes aruandeaastal kolmel korral. Vaadati üle Rahvusarhiivi kogumispõhimõtted, tuvastati arhiivieeskirja ajale jalgu jäänud sätteid, arutati pudelikaelade üle andmekogude kogumisel ja otsustati koguda kohtutoimikute lisadeks olevaid asitõendeid (mida on võimalik mõistlike vahenditega säilitada).

Kogumisvaldkonna inimesed on aasta jooksul olnud tihedas koostöös kommunikatsiooni ja turunduse kolleegidega. Regulaarsete kokkusaamiste tulemusena on pidevalt arutatud, millist vajalikku infot, millisel kujul ja millistes kanalites asutustele levitada. Eraldi töödena väärib nimetamist [videojuhis liigitusskeemi sisestamisest ASTRAsse](#), spetsiaalselt asutustele mõeldud [AISI kasutamise juhis arhiivile üle antud teabe leidmiseks](#) ja [blogipostitus digiteabe lihtsast arhiveerimisvõimalusest](#) (arhiveerimine nupulevajutusega, vt ka pildilt).

2.1. Avalike arhivaalide kogumine

Tekstidokumentide puhul on märgatav vastuvõetava ainese ajalise piiri nihkumine kaasajale järjest lähemale. Kuigi palju antakse veel üle tegevuse lõpetanud asutuste arhiive, sh ka nõukogude perioodi arhivaale, moodustavad märkimisväärse osa kogutavast tegutsevate asutuste üsna hiljutised, 2000. ja 2010. aastate dokumendid. Samuti on digidokumentide vastuvõtmine muutunud aasta-aastalt sagedasemaks.

2023. aastal on Rahvusarhiivile digiainest edastanud Riigikogu Kantselei, Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon, Kaitseressursside Amet, Sihtasutus Kultuurileht, Eesti Rahvusringhääling ning Maksu- ja Tolliamet. Tegevuse lõpetanud asutustest on üle antud SA Narva Aleksandri Kirik ja SA UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni digiarhivaalid. Seoses infohaldussüsteemi vahetusega (EKISelt Pinalile) tegelesid Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusala koolid arhivaalide üleandmisega. Aruandeaasta lõpul on Rahvusarhiivi digihoidlasse jõudnud Põlva, Võru, Nõo, Valga, Tartu Tamme gümnaasiumi, Pärnu Hansagümnaasiumi, Läänemaa Ühisgümnaasiumi, Tartu Kunstikooli ja Tallinna Ehituskooli digidokumendid. Digiainese vastuvõtule eelnes varasemate paberarhivaalide ettevalmistamine üleandmiseks, millega kaasnes palju nõustamist, koolides käimist ja arhiivide ülevaatamist. Arhivaale andsid üle Valga Gümnaasium, Heino Elleri Muusikakool, Ülenurme Gümnaasium, Valgamaa Kutseõppekeskus, Pärnu Koidula Gümnaasium, Nõo Realgümnaasium, Tallinna Majanduskool, Tallinna Polütehnikum, Haapsalu Kutsehariduskeskus ja Hiiumaa Ametikool.

Kõrgkoolide arhiividest täienesid Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Eesti Kunstiakadeemia, Tallinna Tehnikakõrgkooli, Tallinna Tervishoiukõrgkooli ja Tallinna Ülikooli arhiivid. Tallinna Ülikool andis üle ka Pedagoogilise Kooli arhivaalid. Juba möödunud aastal alustatud suuremahulise üleandmise lõpetas Eesti Maaülikool, kustkaudu lisandusid ka zooloogia- ja botaanika instituudi ning Polli katsemajandi arhivaalid, ühtlasi täienes Tartu observatooriumi arhiiv. Korrastati Tartu Ülikooli Muuseumi kaudu arhiivi jõudnud Tartu Ülikooli aeroelektrilaboratooriumi dokumendid. Ülikooli arhiiv sai täiendust ka majandusgeograafia osakonna dokumentide näol.

Jätkus arhivaalide üleandmine kohtuasutustest, samuti tõhus koostöö kohtuarhivaaridega üleandmiste ettevalmistamisel kohtutoimikute sisulise ja füüsilise korrastamise osas. Arhivaale lisandus Viru ja Tartu maakohtu, Tallinna ja Tartu ringkonnakohtu, Tartu Halduskohtu, Tallinna Linnakohtu, samuti endiste Tartu, Pärnu, Rapla, Kingissepa ja Valga rajooni rahvakohtu ning Põlva, Valga ja Viljandi maakohtu arhiividesse. Prokuratuur andis üle Eesti Vabariigi Prokuratuuri isikutoimikud. Eesti Advokatuur andis üle paberarhiivi aastatest 1992–2019. Notaritest andsid arhiivi üle Tiit Juse, Sirje Rõõm, Triin Tein ja Liivi Laos. Arhiivi üleandmist on alustanud Viljandi notar Virgi Ojap.

Välisministeerium andis üle juhtimisfunktsiooni säilikud aastatest 1990–2005. Kuivõrd selle materjali vastu oli juba enne üleandmist suur uurijahuvi ja asutusepoolne soov ainese senisest mugavamaks kasutamiseks, siis arhivaalid digiti.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium andis üle mitme ENSV Toiduainete Tööstuse asutuse, Kergetööstuse ja Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi arhivaale. Riigi Infokommunikatsiooni SA andis üle kogu oma põhitegevuse paberainese aastatest 2000–2018 ja tegevuse lõpetanud Meresidekeskuse põhitegevuse dokumendid. Riigi Infosüsteemide Amet andis arhiivile üle paberdokumendid aastatest 2003–2010

ning samuti Eesti Informaatikakeskuse arhiivi. Reorganiseerimise eelsed arhivaalid anti üle Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusest ning Sihtasutusest KredEx.

Kultuuriministeeriumi arhiivi lisandusid Hasartmängumaksu Nõukogu dokumendid aastatest 2004–2018. Rahvusringhääling andis üle Eesti Televisiooni ning Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee arhivaale. Kultuurivaldkonna sihtasutustest täienesid SA Kultuurilehe, SA Eesti Filharmoonia Kammerkoori ja SA Rakvere Teatrimaja arhiivid.

Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi arhiiv täienes ministri määruste ja ELiga liitumise dokumentidega. Riigimetsa Majandamise Keskus andis üle Metsamajanduse Ökonoomika- ja Infokeskuse, ENSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi Majandusliku Uurimise Laboratooriumi ametiühingu dokumendid. Täienes Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Fond perioodist 1946–2009.

Rahandusministeeriumist anti üle teiste riigiasutuste tegevuse koordineerimise ja riigi huvide kaitse korraldamisega seotud dokumente aastatest 1995–2016. Maksu- ja Tolliamet andis üle maksutoimikute kollektsiooni Viljandi-, Järva- ja Võrumaa juriidiliste isikute toimikud. Statistikaametist lisandus põhitegevuse dokumente vahemikust 1991–2004.

Siseministeeriumi arhiivi laekus täiendusi juba olemasolevatesse sarjadesse perioodist 1990–2017. Politsei- ja Piirivalveamet andis üle julgestuspolitsei isikutoimikud. Päästeamet andis üle kohalike päästkeskuste arhivaale. Täienes Põhja Politseiprefektuuri kohtueelses menetluses lõpetatud kriminaaltoimikute sari.

Kaitsevaldkonnas jätkasid aktiivselt paberdokumentide korrastamist ja Rahvusarhiivile üleandmist Kaitsevägi ja Kaitseliit. Kaitsevägi andis üle oma eelkäija Kaitsejõudude Peastaabi arhiivi aastatest 1991–2008, Kaitseliit malevate ja Kaitseliidu Peastaabi arhivaale aastatest 1990–2006.

Tervishoiuvaldkonnas võeti täiendavalt vastu Terviseameti, Tervisekaitseinspektsiooni ja Tervise Arengu Instituudi arhivaale, täiendust said Harju Rajooni Sanitaar-Epidemioloogia Jaama, Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi ning Eesti Tervisekasvatuse Keskuse arhiivid. Jätkus haiguslugude korrastamine ja Rahvusarhiivile üleandmine. Põhja-Eesti Regionaalhaigla andis üle Tallinna Nahahaiguste haigla ja Tallinna Psühhiaatria haigla tervisekaardid ning Vabariikliku Kuuda Leprosoriumi haiguslood. Täienesid Mustamäe, Pärnu ja Viljandi haigla arhiivid. Üleandmisega jätkab Tartu Ülikooli Kliinikum, kes jõudis lõpule naistekliiniku dokumentide korrastamisega, pooleli on närvihaiguste kliiniku dokumentide üleandmine. Nii TÜ Kliinikumi kui ka Viljandi haiglaga on kujunenud sujuv igapäevane koostöö.

Lisaks tasub äramärkimist Pärnu Õlletehase mahuka mahajäetud arhiivi korrastustöö lõpetamine ja säilikute lisandumine RAS Eesti Tööstusprojekti arhiivi. Tänu lisatööjõule oli võimalik alustada mahajäetud Eesti Maaehitusprojekti Pärnu osakonna projektide läbivaatamise ja nimekirja koostamisega, valmis esmane kirjeldus ca 2600 projektitoimiku kohta.

Jätkus kohalike omavalitsuste nõustamine üleandmiseks ettevalmistamisel, sh 2017. aasta haldusreformiga tegevuse lõpetanud omavalitsuste arhiivide vastuvõtmine Tartu, Viljandi, Lääneranna, Mulgi, Räpina, Rõuge, Mustvee, Setomaa, Häädemeeste, Lääne-Nigula, Lääne-Harju, Hiiumaa, Kiili, Kohila, Vormsi ja Alutaguse vallast. Osaliselt on valdadest materjale üle antud kuni 2020. aastate alguseni. Audru vallavalitsusest 2022. aasta lõpul üle antud digisäilikud jõudsid 2023.

aasta lõpuks digihoidlasse, samuti Varbla vallavalitsuse dokumendid. Kohalikest omavalitsustest antakse üle ka endiste täitevkomiteede dokumente, sh majapidamisraamatuid. Valdades hoiul olnud tegevuse lõpetanud ühismajandite arhiivid saavad täiendust valdavalt põllumajandusreformi komisjonide dokumentide, kolhoosi liikmete ja nende perekondade arvestuse raamatute, aga ka tähtajaliste personalidokumentide osas. Arhiivi jõudsid näiteks kolhoosid Rahvaste Sõprus, Uulu, Edasi, Järve, Sudiste ja Uus Võit. Brem Kinnisvarahooldus OÜ valdusest võeti üle osaliselt korrastamata Kirovi nimelise kalurikolhoosi põhitegevuse ning personalidokumendid. Linnavalitsustest täienesid Rakvere, Pärnu ja Tartu linnavalitsuse arhiivid, samuti anti üle Eesti Linnade ja Valdade Liidu ning Lääne-Viru, Harjumaa ja Järvamaa Omavalitsuste Liidu põhitegevuse dokumendid.

2023. aastal võeti vastu kahe andmekogu andmed: Geoloogiateenistus andis üle geoloogiafondi aastatest 1923–2022 (9,1 TB hõlmav andmekogu hoiustab geoloogiliste uuringute aruandeid, kaarte, bilansse ja muud dokumentatsiooni ning vahendab andmeid kasutajale) ja Kliimaministeerium metsaressursi arvestuse riikliku registri, mille tõmmis hõlmab aastaid 1980–2023 (metsaregistri eesmärk on koguda ja säilitada andmeid metsa paiknemise, tagavara, kasutamise ja seisundi kohta).

2.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine

Eraisikute arhiividest võeti 2023. aastal vastu Valentin Villemsoo, Johannes Venna, Valter Kotsari, Olaf Printsa ja Ants Veetõusme isikuarhiivid, perekonna Reinvald ja Stamm arhiivid, Juhan Maiste digifotode kogu ning Jüri Markuse poolt kogutud dokumentide kollektsioon.

Organisatsioonidest lisandusid Eesti Infotehnoloogia Seltsi, Eesti Üürnike Liidu, Eesti Looduskaitse Seltsi ja Saksa Kultuuri Instituudi arhiivid. Nõustamas ja juhendamas käidi Eesti Olümpiakomitee, Korvpalliliidu, Inimõiguste Instituudi, MTÜ Fenno-Ugria ja Eestis tegutsevate ingerisoomlaste seltside arhiivide korrastamist. Pikem arutelu toimus eesti organisatsioonide esindajatega Ühendkuningriigis sealsete arhiivide korrastamise ja edasise hoiukoha valiku teemal.

Arhivaale lisandus Vladimir Juškini, Enn Tarveli, Kaido Kama, Kaalu Kirme, Richard Mitti, Eesti saatkonna Londonis, Eesti Peakonsulaadi New Yorgis, Jaan Krossi jt arhiividesse. Eveline ja Guido Maydelli arhiiv täienes ligi 60 Eveline von Maydelli akvarelliga (vt ka [blogipostitust](#)). Koos Jüri Markuse suguvõsa dokumentidega lisandus Konstantin Pätsi arhiivi 46 postkaarti, millest enamus on saadetud K. Pätsile tema poegadelt aastatel 1922–1936.

Uurijakasutusse jõudis aasta jooksul mitu varem vastuvõetud arhiivi: isikuarhiividest Juhan Aare ja Aarand Roos, organisatsioonidest Eesti Infotehnoloogia Selts, Eesti Looduskaitse Selts, Gävle Eesti Selts ja korporatsioon Vironia väliskoondised. Korrastati Tartu Ülikooli Akadeemilise Muinsuskaitse Seltsi arhiiv ning Üleliidulise Astronoomia ja Geodeesia ühingu Eesti osakonna arhiiv, mille dokumendid jõudsid Rahvusarhiivi Tartu Ülikooli Muuseumi vahendusel.

Koguduste dokumentidest korrastati Kuijõe baptistikoguduse ning Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu arhiiv. Üksikuid säilikuid liideti Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Suure-Jaani, Haapsalu, Jüri, Laiuse, Priipalu, Prangli-Maaritsa, Laatre ja Ilmjärve koguduse arhiiviga. Viimaste korrastamise muutis keeruliseks asjaolu, et eelnevalt tuli tuvastada kogudus, kuhu uus aines liita. Koostöös Tartu Ülikooli arhiivinduse praktikantidega alustati EAÕK Pärnu Issandamuutmise koguduse arhiivi korrastamist ja kirjeldamist. Rahvusarhiivi arhivaarid ja

säilituseksperdid käisid Saaremaa Muuseumi ruumidest ära toomas Mustjala õigeusu koguduse väga halvas seisundis dokumente, mis vajasid gammakiiritamist. Lisaks anti arhiivile üle Leesi (Kiiu-Aabla) õigeusu koguduse dokumente.

2.3. Audiovisuaalse ainese kogumine

Filmivaldkonnas väärib märkimist lisaks säilituseksemplariseaduse alusel jätkuvale digisündinud filmide regulaarsele vastuvõtule Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse videoarhiivi üleandmine, mis tagab Eesti suurima kunstnikufilmide kollektsiooni säilimise.

Helivaldkonna suurim vastuvõetud kogu laekus Välis-Eesti Muuseumi kaudu, hõlmates enne teist maailmasõda väliseestlaste poolt välja antud šellak- ja vinüülplaatide kollektsiooni (salvestised Rootsist, Kanadast, USAst ja mujalt).

3. Säilitamine

3.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö

Rahvusarhiivi seitsme maja hoidlates on 2023. aasta 1. detsembri seisuga 100,352 riiulikilomeetril hoiul 10 427 684 säilikut (sh 9 780 169 pabersäilikut, 631 519 fotot ja 15 996 helisalvestist) ning 42 212 nimetust filme. Kaasaegsetes ja nõuetekohastes tingimustes (Rakvere, Valga, Tallinna Madara tänava ning Tartu Nooruse ja Vahi tänava hooned) säilitatakse 87% Rahvusarhiivi arhivaalidest. Aastaga täitus 1001 riiulimeetrit, vaba riiulipinda on 9413 riiulimeetrit.

Paberkanjal arhivaale säilitavate hoidlate kliimanäidud sõltuvalt aastaegade vaheldumisest pisut triivisid, aga püsisid enamasti normi piirides – tavapäraselt tõusis augustis ja septembris mitme hoidla niiskusknaht lubatud maksimumini või pisut üle selle, kuid ilmade jahenedes see peatselt langes. Filmiarhiivi Rakvere külmhoidlas lõppes suvel kliimasüsteemi rekonstrueerimine ja sügiseks jõuti lõpule seadmete häälestamisega, mille tulemusena saavutati seal võimekus viia vajadusel õhutemperatuur minimaalselt +2°C-ni. Süsteem on praegu seadistatud stabiilselt +8°C juurde.

Sagedast kasutamist leidis gammakiiritustehas Sael, kus läbisid kiirgustöötuse mitmed arhiivi üle antud või siin varasemast säilitatavad säilikud, millel olid tuvastatud ulatuslikud hallitus- või putukakahjustuste tunnused. Valga arhiivihooone keldrikorruse hoidlates oli mitu aastat olnud probleeme kõrge niiskustasemega, mis pakkus ideaalseid tingimusi hallitussente kasvuks nii seintel kui säilikutel. 2023. aastal teostas hoone omanik Riigi Kinnisvara AS neis ruumides remondi, arhiiv saatis kahjustunud säilikud esmalt töötlemisele gammakiirgusega ja paigutas seejärel neljandal korrusel asuvasse hoidlasse. Renoveeritud keldrikorruse hoidlad jäävad jätkuvalt arhiivi kasutusse kui kogumise varupind. Kogude majasisese ümberpaigutamise võimaldamiseks Valga hoones koliti jaanuaris-veebruaries koostöös kolimisfirmaga sealt Tartusse ca 8200 karpi 108 500 säilikuga – Noorasse koondati seeläbi kõik endise Pärnu Maa-arhiivi arhiivid, mis olid seni hoiul kahes asukohas.

Pealinna hoonetes oli tähelepanu suunatud kogude kolimiseks ettevalmistamisele ja uute arhiivide vastuvõtmisele. Maneeži hoone C-korpuses hoitavad säilikud said vajadustele vastavalt ümbristatud ja ootavad kolimist, samasisulised tööd jätkuvad nüüd B-korpuses ja Madara hoones. Oktoobris töötles professionaalne kahjuritõrje firma paberisoomukate elutegevuse ja arvukuse piiramiseks Maneeži ja Madara hoonete mõnesid piirkondi pihustatava insektitsiidiga. Igapäevastel lihtsamatel hoidlatöödel (näiteks nimistute sisestamine, arhivaalide kuivpuhastamine ja kolimiseks ettevalmistamine) olid ka sel aastal väga suureks abiks vabatahtlikud – pealinna kahes majas kokku seitse ja Rakveres neli vabatahtlikku, keda iseloomustas püsivus, kõrge motiveeritus ja panustamine regulaarse graafikuga mitme kuu vältel.

Tartus toimus hoidlatöö järgmistel eesmärkidel: katkistes karpides või mappides hoitud säilikute ümberkardistamisega korrastati arhiive nii füüsiliselt kui sisuliselt (sh parandati vigased leidandmed säilikutel ja pealkirjad AISis, jagati säilikuid osadeks, tehti muudatusi AISis). Järgmise massdigiprojekti tarbeks valmistati ette 623 Tartu hooneregistri arhiivi säilikut. AISi sisestati asukohad sel aastal kogutud 37 953 säilikule. Uue soetusena võeti hoidlapõrandate koristamiseks kasutusele robottolmuimeja Makita DRC300Z, mis paraku vajab mõningast assisteerimist, kuna võib statsionaarsete riiulite alla kinni jääda. Valga ja Tartu hoidlates teostas koristusfirma tellimustööna kõigi hoidlariiulite „katuste“ ja ventilatsioonitorude puhastuse.

Hoidlatest väljastati 47 683 paber kandjal säilikut, neist Tartus 20 819 (eelmisel aastal 19 353) ja Tallinnas 22 074 (24 371). Aktiivsemad laenutusküüd olid tavapäraselt jaanuar ja märts, märksa tagasihoidlikumad kolm suveküüd.

Filmiarhiivi lisandus aasta jooksul 64 analoogkandjal filmiteost (83 säilikut, st 13 203 meetrit filmilinti). Kõik filmirullid kontrolliti, lisati kaitserakordid, markeeriti, pakendati, paigutati hoidlasse ja kirjeldati FISis. Filmi magnetiheli hoidlas Ristiku hoones jätkus pisteline äädikhappe sündroomi leviku monitoorimine. Kehvemas seisukorras rullid märgistati ja need digitaakse prioriteetsena. Maha kanti 242 säilikut (63 490 meetrit), tegemist oli pöördumatult äädikhappe sündroomist kahjustunud filmi magnetihelidega, mis olid eelnevalt digitud.

Filmidega seonduvaid konserveerimis- ja hoidlatöid lihtsustab asjaolu, et enamik tegevusi on võimalik dokumenteerida ja analüüsida otse FISis. Sel aastal jõuti lõpule kõikide komplektiosade üldandmete FISi sisestamisega. Mahukas töö oli ka vahelhoidlate (st arvelevõtmise ootel olevate materjalide) kaardistamine, mille käigus määrati nende korrastamise ja digimise prioriteet ning topograafia. Jätkus plaanipärane filmi magnetiheli digimisele saatmine, selleks valmistati ette ja laenutati Film Audio OÜle 82 nimetust (325 säilikut, 88 055 meetrit) magnetihelirulle. Analoogfilme laenutati 16 korral: üheksal korral digimiseks välisele teenusepakkujale (34 nimetust, 204 säilikut) ja seitsmel korral festivalidel linastamiseks (18 nimetust, 51 säilikut), sh Eestis, Soomes, Belgias ja Saksamaal. Eesti Filmi Andmebaasi kirjeldajatele laenutati 59 filmitoimikut. Seoses Leida Laiuse 100. sünniaastapäevale pühendatud näitusega laenutati filmimuuseumisse Laiusele kuulunud esemeid ja dokumente. Filmiarhiivi fotokogus jätkus töö nitronegatiivide tuvastamiseks nii arhiivaalide seast kui ka vastuvõetava materjali hulgast – tuvastati 651 nitropõhimikul negatiivi, mis paigutati nitrohoidlasse. Lisaks pakendati 53 fotoalbumit uutesse arhiivikarpidesse.

3.2. Konserveerimine

Konservaatorite töö Tallinnas keskendus lihtsatele korrastustöödele, säilikute ümbriste vahetamisele ja erimõõduliste ümbriste valmistamisele, et aegsasti valmistada kogude kolimiseks Tõnismäele. Lisaks valmistati digimiseks ette ligi 1000 lehte ERSO kontsertide plakateid ja 158 lehte suureformaadilisi plaane, korrastati 50 väikest akvarelli Eveline von Maydelli kollektsioonist, konserveeriti 32 säilikut tulevasele püsinäitusele Nooras ja parandati 122 uurimissaali tellitud säilikut.

Tartus jagus aasta kaheks esimeseks küüks Tartu Ülikooli arhiivi massdigiprojekti arvatud säilikute ettevalmistustöid (22 063 lehte), samuti lõpetati Tartu Linnavalitsuse poolt arhiivile üle antud mahuka kinnistusdokumentide kogu ettevalmistus. Lisaks konserveeriti majapidamisraamatuid (37 säilikut, 454 lehte), uurimissaali tellitud arhiivaale (68 säilikut: 2282 lehte, 54 kaarti), hooneregistri arhitektuurirjooniseid (42 lehte, 39 m²), suureformaadilisi kaarte ja plaane (450 m²), evakuatsiooniprioriteetide nimekirja arvatud säilikuid, kõiteid ja fotoalbumeid, eraldati 45 veekahjustuse tõttu kokkukleepunud fotot ning puhastati ja ümbristati 26 klaasnegatiivi.

Filmiarhiivi konservaatorid said eelnevatel aastatel toimunud massdigiprojektide lõppemise järel taas keskenduda Tõnismäele kolimiseks ettevalmistamisele – tegeleti kogutud säilikute vastuvõtuga ning jätkati tempokalt vahelhoidlate (st arvele võtmata säilikute) korrastamise ja kaardistamisega. Mahukas töö oli evakuatsiooninimekirja arvatud filmide komplektiosade võrdlemine ja digimiseks

sobilike valimine. Koos arhiivikasutajate tellimustega valmistati ette 184 säilikut 35 mm ja 16 mm filmilindil (69 nimetust, 40 698 meetrit) ja 8 mm filmide digitellimuste täitmiseks valmistati ette 128 filmirulli (7483 meetrit). Lisaks tehti erinevaid korrastus- ja konserveerimistegevusi veel ligi 300 filmisäilikule, mida ei digitud. Filmipuhastusmasinas puhastati 202 säilikut (89 nimetust, 47 973 meetrit). Restaureerimisprojektide raames uurisid konservaatorid lähemalt filmide „Jüri Rumm“ (1929) ja „Kire lained“ (1930) komplektiosasid ning nende seisukorda. Filmiarhiivi fotokogu säilitus- ja konserveerimistööd hõlmasid üle 9000 klaas- ja plastpõhimikul fotonegatiivi ning üle 5000 paberfoto. Fotokogusse kuuluva 12 kunstiväärtusliku fotoalbumi kaanelt eemaldati kõiteid kahjustavad sildid, albumifotodel teostati kuivpuhastus. Helikogus jätkusid helisalvestiste säilimist tagavad tegevused, sh lintide puhastamine ja rakordite vahetus koos katkenud kohtade parandamisega, aga ka helikandjate ümbriste parandamine, asendamine ja markeerimine.

Eraisikutele osutatud tellimustööna konserveeriti mõned talude ostu-müügilepingud, plaanid, kaardid ja plakatid. Arvo Pärdi Keskusele kuivpuhastati ja sirutati kolm arhiivikarbitäit dokumente. Mootorispori Muuseumi tellimusel valmistati digimiseks ette ja ümbristati 82 muuseumi kogusse kuuluvat tehnilist joonist. Tartu Ülikooli matemaatika ja statistika instituudi tellimusel konserveeriti seitse joonist. Aasta lõpus alustati Eesti Mälu Instituudi tellimusel hiljuti Järvamaalt leitud metsavendadele kuulunud dokumentide konserveerimist.

Tartu konserveerimisüksuses juhendati Kõrgema Kunstikooli Pallas tudengi lõputööd „Hallituskahjustustega arhivaalide konserveerimine ja säilitamine Rahvusarhiivis 19. sajandi Piila koguduse kirikuraamatu näitel“ ning kahe nädala vältel sama kooli teise tudengi suvepraktikat. Filmiarhiivis oli aasta esimeses pooles praktilal Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudi audiovisuaalmeedia eriala bakalaureusetudeng, kes jäädvustas oma kaameraga „Jüri Rummu“ restaureerimise töövoogu, sh konserveerimist ja digimist.

Säilitusvaldkonna töövaldkondi tutvustati Tartu Rakendusliku Kolledži, Tartu Ülikooli keemia eriala, Kõrgema Kunstikooli Pallas ja Eesti Kunstiakadeemia tudengitele, samuti panustati arhiivi elamuspäeva programmi erialase õpitoa ja näituse korraldamisega. Arhiivihoonetes ja veebis koolitati nii arhiivihuvilisi ja arhiivimoodustajaid kui ka kolleege kõigist arhiivi töövaldkondadest arhiivipüsivate materjalide ja ümbriste kasutamise, arhivaalide digimiseks ettevalmistamise, arhivaalide biokahjustajate, kemikaalide käsitlemise riskide, paberfotode kodustes tingimustes säilitamise ja jaapani kõite valmistamise teemal.

Rahvusarhiivi esindati ettekannetega Eesti Konservaatorite Ühingu X teadusseminaril Laulasmaal, kus tutvustati paberisoomukate seire ja tõrje kogemusi ning anti ülevaade säilitamisalasest tegevusest Rahvusarhiivi algusperioodil. Samuti esineti Baltimaade konservaatorite triennaalil Riias, kus suulistest ettekannetes jagati arhiivi kogemusi arhivaalide konserveerimise eri eesmärkide ja konserveerimistudengite koolitamise kohta, lisaks eksponeeriti postriülevaateid klaasnegatiivide konserveerimisest, paberisoomukate seirest ja tõrjest ning gammakiirguse kasutamisest biokahjustunud pabermaterjalide töötlemiseks. Töötajate erialaseid teadmisi ja oskusi täiendati eelnimetatud sündmustele lisaks mitmel teisel konverentsil ja seminaril koos osalusega töötubades, näiteks Kopenhaageni Ülikoolis, IADA konverentsil Leipzgis, Hollandi Filmimuuseumis, Tartu Ülikoolis, Kõrgemas Kunstikoolis Pallas, Eesti Rahva Muuseumis. Arhiivi esindus oli kohal ka Barcelonas toimunud Euroopa Liidu arhiivide säilitusjuhtide kahepäevasel seminaril, kus sel korral olid arutlusteemadeks keskkonnahoidlikud valikud arhiivide toimimises ning digimise ja säilitamise vastuoluliste eesmärkide tasakaalustamise võimalused.

3.3. Digiteerimine

Rahvusarhiivi digikogusse lisandus lõppenud massdigiprojektide (vt ülevaadet alalõigust 5.3) ja arhiivi enda töö tulemusena traditsiooniliste paberarhivaalide digikujutisi 2,6 miljonit faili, fotode digikujutisi 95 115 faili, filme 7154 nimetust (2648,6 tundi) ja helisid 165 nimetust (148,8 tundi).

Arhiivi kolmes digiteerimisüksuses valmistati kasutus- ja säilitusprioriteetide nimekirja arvatud (paber)arhivaalide digimise tulemusena 1,33 miljonit säilituskvaliteedis faili, sh digiti köites ja köitmata arhivaale (näiteks Välisministeeriumi ja Hooneregistri arhiiv, majapidamisraamatud), kartoteeke, kaarte, plaane, jooniseid, fotosid ja klaasnegatiive. Pealinnas panustasid digimisse lisaks arhiivi personalile 11 vabatahtlikku, keda rakendati tööle eelkõige automaatsööturiga skanneritega, näiteks kartoteekide digimisel.

Filmide evakuatsiooninimekirjast digiti 75 säilikut, sh Filmistuudio Estonia Film Tartus, Filmistuudio Estonia Film ja Eesti Kulturfilmi teoseid. Mahuka tööna tasub esile tuua Jaan Rieti klaasnegatiivide, kunstiväärtusega fotoalbumite, Eesti NSV Ministrite Nõukogu helikassettide Raadio Vaba Euroopa helikassettide, Stockholmi Eesti Muusika- ja Kultuuriühingu Lähiraadio helilintide, Rakvere teatri etenduste videokassettidel ning Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse videokogu digimise. Tummfilmi „Jüri Rumm“ restaureerimisprojekti käigus tekkis vajadus digida 35 mm nitropositiivi kolm esimest säilinud filmirulli võrdluseks märgdigimissüsteemiga.

16 mm ja 35 mm filme digiti 17 tundi (68 nimetust, 146 säilikut), 8 mm filme 30,5 tundi (128 säilikut). Helisalvestisi digiti 9 tundi ja videosalvestisi 333 tundi. Filme järeltöödeldi ligi 17 tundi. Samuti väljastati viie filmi algmaterjalid. Lisaks salvestati 29 filmirullist CTM laual madalaresolutsioonilisi läbivaatuskoopiaid (enam kui 5 tundi), vastuvõtu eel tehti läbivaatuskoopiaid veel 23 filmirullist (enam kui 3,5 tundi), et lihtsustada arhivaaride kirjeldustööd. Filmide järeltöötamise töövoogudesse rakendati uus 300 TB mahutavusega server, mis on teinud filmifailide liigutamise kiiremaks ja optimeerinud järeltootmise protsesse. Aastail 2023–2024 arendatakse CTM filmide läbivaatuslaua kaamerasüsteemi, mille tulemusena on võimalik läbivaatuslaual jäädvustada HD ja 4K resolutsioonis pilti.

3.4. Kopeerimisteenused

Paberarhivaalidest valmistas Rahvusarhiiv kasutajate tellimuste alusel 114 645 koopiat (2020. aastal 127 000, 2021. aastal 136 500, 2022. aastal 125 955): tarbekoopia kvaliteedis 109 100 kujutist, trükikvaliteedis 4657 kujutist ja 888 paberkoopiat.

Filmiarhiivis väljastati läbivaatuskoopiaid 433 tervikfilmile, täiskõrglahutusresolutsioonis (*Full HD*) filmi- ja videofaile väljastati ligi 1,35 tundi. 35 mm filmi digimise tellimustöid oli kokku 2,9 tundi, 16 mm filmil 2,1 tundi ja 8 mm filmil ligi 24,8 tundi. Film- ja videofaile töödeldi 188 stuudiotundi. Tellimustööna digiti videokassette 61,5 tundi, helilinte ja -plaate 3,4 tundi. Eesti Meremuuseumi tellimusel digiti 112 kaardilehte ja Mootorisporti Muuseumi tellimusel 82 joonist.

4. Kasutamine

4.1. Veebikülastused ja klienditeenindus

Veebikülastuste koguarv on pärast möödunud aasta väikest langust tõusnud taas 1,7 miljoni tasemele. Kasutuskeskkondade edetabeli tipus troonib tavapäraselt [VAU](#) (532 000 külastust), millele järgnevad [Saaga](#) (377 000), [AIS](#) (212 000) ja [arhiivi koduleht](#) (172 000). Uute keskkondadena jõudsid 2023. aastal avalikkuse ette foto-, filmi- ja helikogu koondav [Meediateek](#), filmpärandi voogedastusplatvorm [Arkaader](#) ning põhjalikult uuenenud AIS.

Aasta jooksul kasutas arhiivi veebiteenuseid 28 500 registreeritud kasutajat. VAUs loodi 6000 uut kasutajakontot. Aktiivsete püsikasutajate arv on kerkinud 8700 inimeseni. Uurijaid, kes on VAUsse sisse loginud enam kui tuhat korda, on tänaseks juba 844. Rahvusarhiivi uurimissaalides Tartus, Tallinnas, Valgas ja Rakveres registreeriti ühtekokku 6337 külastust, laenutati 31 902 säilikut ning vormistati 8673 koopia- ja 3643 kauglaenutustellimust. Külastuste ja laenutuste arv on mõõdukalt tõusnud, koopiatega hulk püsib endiselt languskursil. Tellimuste edetabeli tipus on tavapäraselt Eesti Projekti, Tartumaa hooneregistri ja ENSV Riikliku Julgeoleku Komitee uurimistoimikute kollektsioonide arhiivid. Filmiarhiivis menetleti 749 tellimust (603 puudutas fotokogu ja 146 filmikogu), väljastati 2635 foto- ja 567 filmifaili. Arhiivi raamatukogudes vormistati 1319 laenutust. Kodulehe vestlusakna kaudu pöördusid kliendid 1297 korral, keskmiselt vältas üks vestlus 13,5 minutit.

Arhiivipäringute arv jäi tänavu möödunud aasta tasemele. Arhiivile esitati 10 099 päringut, millest tuli tagasi lükata või mujale edastada 4468 pöördumist. Arhivaarid lahendasid 5631 päringut, koostades 3424 arhiiviteatist ja 2207 vastuskirja. Märnatavalt vähem laekus sel aastal kodakondsuse päringuid, üha kasvanud on aga huvi hoonete ja kinnistute teema vastu.

4.2. Teatmestu ja kasutuskeskkonnad

[Fotises](#) kirjeldati aasta jooksul 39 190 uut fotot. Filmiarhiivis lisandus enim filmide lisamaterjalide hulka kuuluvate fotode kirjeldusi. Suurematest kogudest kirjeldati veel Urve Rukki digijäädvustusi Eestimaa paikadest, ajaloolistest hoonetest ja kultuurisündmustest ning fotosid Jaan Künnapi kogust (16 709 uut kirjeldust). Filmiarhiivi infosüsteemis FIS, mille avalik väljund on nüüd Meediateek, kirjeldati 715 uut helisäilikut ja 3574 filmisäilikut. Tallinnas jätkus töö Politseialituse välispasitaotluste isikufotode kirjeldamisega, mille kõrval kirjeldati suuremal määral veel RAS Kommunaalprojekti, Aarand Roosi ja Juhan Aare isikuarhiivide ning Korp! Vironia väliskoondiste fotosid (18 861 uut kirjeldust). Tartus kirjeldati põhiliselt kultuurilooliste dokumentide kollektsiooni, Tartu Ülikooli Akadeemilise Muinsuskaitse Seltsi ja selle vilistlaskogu ning EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi fotosid (3620 uut kirjeldust).

[Kaartide infosüsteemis](#) kirjeldati 2895 uut kaarti. Tallinnas jätkus töö põllutöoministeeriumi katastrikaartidega, samuti kirjeldati ära Põlevkivitööstuse ettevõtete projektdokumentide kollektsiooni kõik kaardid (517 uut kirjet). Tartus keskendus töö põhiosas Eestimaa maakrediidiselti kaartide kirjeldamisele (2378 uut kirjet).

[AIS](#)is jätkus rootsiaegsete supliikide pealkirjastamine (5495 uut kirjeldust) ning AS Kommunaalprojekti ja ajalehe Postimees toimetuse pealkirjade täiendamine. Alustati Tartu pedagoogiumi arhiivis leiduvate õpetajakandidaatide praktikaaruannete pealkirjade täiendamist

koolide andmetega, mis muudab kohalooliselt põneva ainese hõlpsalt leitavaks. Edasi liikus ka Eestimaa kubermanguvalitsuse ehitus- ja teedekomisjoni ning Pärnu linnavalitsuse arhiivis leiduvate hoonete ehitusprojektide detailsem kirjeldamine (488 uut projekti), mille tulemuste avalikustamine seisab AISi arendustöö taga.

[Kinnistute andmebaasis](#) jätkus Tartu linnakinnistute kirjeldamine Tartu kinnistusameti dokumentide põhjal (240 uut kinnistut). Majapidamisraamatute indekseerimisel lisandus arhivaaride töö tulemusel 22 637 uut isikukirjet. [Tartu aadressbüroo indekseerimisprojekti](#) lisati 400 uut säilikut, sisestamistöö jätkub. Arhiivi raamatukogu täienes 331 teaviku võrra.

[Vallakohtute ühisloomes](#) sisestasid vabatahtlikud enam kui 25 000 uut kohtulugu. Aasta vältel proovis ühisloomega kätt 57 huvilist, agarate kaasalööjate hulk püsib varasemal tasemel. Automaatse tekstituvastuse tööloogis uusi arendusi tänavu ei olnud, küll aga tõusis aktiivselt päevakorrale tehisintellekti teema laiemalt – toimusid mitmed koolitused ja arutelud ning viidi läbi ideekorje (32 võimalikku projekti) tehisaru rakendusvõimaluste kaardistamiseks Rahvusarhiivis.

4.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused

2023. aastal sai arhiivipedagoogikast osa ühtekokku 11 875 inimest (mullu 5442). Märkimisväärse tõusu taga on suuresti filmiarhiivi aktiivne kuraatoritöö filmifestivalidel, varasemast rohkem rahvast osales aga teisteski programmides.

Tartus osales arhiiviõppes 5722 inimest. Nooras toimus 72 arhiivitundi (1357 osalejat), 97 ekskursiooni (1411 osalejat) ja 37 töötuba (703 osalejat). Sügishooaja populaarseim arhiivitund oli „Sissejuhatus arhiivimaailma“, kevadel „Minu perekonna lugu“. Tavapärase ajalootundide kõrvale valmis koostöös ekspert Taavi Paega kaks geograafiatundi: põhikoolile suunatud „Kuidas jõudis Eesti maailmakaardile“ ning gümnaasiumile mõeldud „Salastatud kaardid“. Õpetajatelt saadud tagasiside on olnud läbivalt positiivne: kaks kolmandikku vastanutest on andnud hindeks maksimumpunktid. Rõõmustaval kombel on tublisti kasvanud ka [õppematerjalide](#) vaatamine veebis. Märkimisväärselt on populaarsust kogunud algatus „Kutsu arhiiv kooli,“ mille raames viidi 11 koolis läbi 29 tundi 405 osalejale. Koduse Tartumaa kõrval toimusid tänavu tunnid ka Viljandi-, Võru- ja Valgamaa ning Tallinna koolides. Põgenemistube külastas 162 inimest, mida on kahe kolmandiku võrra rohkem kui mullu. Erinevate avalike ürituste (loovus- ja laagripäevad, elamuspäev „Paber kannatab kõike?!“) raames jõudis Noorasse 536 huvilist. Kevadel ja talvel toimusid programmid Tartu psühhiaatriakliiniku patsientidele. Eesti Genealoogia Seltsi Tartu osakonnale korraldati koolitused paleograafia ja kaartide leppemärkide teemal, aasta lõpus toimus gooti kirja õpitubade sari algajatele.

Tallinnas sai arhiivipedagoogika tegevustest osa 1645 inimest. Arhiivitundide ja ekskursioonide kõrval korraldati mitmeid sariüritusi ja osaleti muuseumiööl. Rahvarohked olid Maneeži majas toimunud teadusõhtud: märtsis rääkis Anu Kannike teemal „Toidulaua uuenemine 20. sajandi alguskümnenditel“ ja oktoobris Mart Kalm teemal „Stalinistlik arhitektuur“. Täissaalile läks ka Raivo Õpiku kriminalistika teemaline loeng „Liikumisest jäävad jäljed“ muuseumiööl ning Hardi Volmeri ja Kiur Aarma vestlus reklaamfilmi algusaegadest perepäeval „Sügispäev filmis“ Ristiku arhiivihoones. Aasta vältel toimunud arhiivihommikud tõid kohale sadakond osalejat. Suguvõsauurimist tutvustavas sarjas „Suve- ja talveõhtud Saagas“ osales poolsada külalist.

[Uurijatundide](#) sarjas korraldati tänavu üheksa loengut. Tartu uurijatunnid toimusid paralleelselt nii arhiivis kui veebiülekanadena, Tallinnas reeglina eelsalvestatud veebiloenguna. Tundides tutvustati mitmesuguseid allikagruppe ja populaarseid uurimistemasid, aga ka arhiivi uusarendusi (Arkaader ja uuenenud AIS).

Rahvusarhiivi [tudengipremiale](#) kandideeris 15 üliõpilastööd, neist üheksa bakalaureuse- ja kuus magistratööd. Konkursi avalik ettekandepäev toimus 3. oktoobril Nooras, preemia võitsid Helena Egliti bakalaureusetöö „CSCE/OSCE konflikti ennetamise strateegia ja missioon Eestis 1993–1996: topeelstandardid, *westsplaining* ja orientalism?“ ning Rainer Mälgu magistratöö „Maaharijate ühisused Saaremaal 1919–1925“.

Nooras eksponeeriti kuut [ajutist näitust](#): Poola suursaatkonna koostatud „Ema, ma ei taha sõda!“, Eesti Loodusmuuseumi „Metsik linn“, Kõrgema Kunstikooli Pallas „Sõlm“, Maria Kapajeva „Üksikud fotod ja muu tühi-tähi“ ning Rahvusarhiivi arhivaaride Liina Lõhmuse ja Maive Piigi koostatud „Ma hoopis kirjutan...“. Kahe viimase näituse tutvustamiseks korraldati ka kuraatorituur, mis toimus kirjade näituse puhul salongiõhtu formaadis. Oktoobris ja novembris eksponeeriti Tartu kesklinnas Poe tänaval arhiivinäituse „Ma hoopis kirjutan...“ plakateid. Koostöös Riigikantseleiga valmis mais plakatinäitus „Kaarel Eenpalu 135“. Lisaks osaleti Eesti ja Gruusia ning Eesti ja Itaalia diplomaatiliste suhete aastapäevanäituste koostamisel. Noora uue püsinäituse kujundushanke võitis loovagentuur Pult, novembris valmis tulevase näituse „Kust sa tead?“ kujundus.

Filmikogu tutvustamisel andis 2023. aastal tooni Leida Laiuse 100. sünniaastapäeva tähistamine: 20.–26. märtsil jõudsid tema käe all valminud linateosed suurele ekraanile Tallinnas ja Tartus, aga ka Arvo Pärdi keskuses. Samuti näidati Laiuse filme aprilli teises pooles Lissabonis toimunud Eesti filmide retrospektiivprogrammis, septembris Budapest Classics Film Marathon’il, Berliinis Arsenali filmi- ja videokunsti instituudi koostatud programmis „Youth and a New Dawn: Cinema of the Thaw and Perestroika“, oktoobris Gruusia Rahvusarhiivi korraldatud teisel rahvusvahelisel filmipärandi festivalil Tbilisis ning novembris Põhjamaade filmipäevadel Lübeckis. Oktoobris avati SA Eesti Ajaloomuuseumi filmimuuseumis muuseumi ja filmiarhiivi ühisnäitus „Leida Laius. Lõpetamata naeratus“, mida külastas pooleteise kuu jooksul üle 900 inimese ja mis jääb avatuks 31. märtsini 2024.

Aasta jooksul tõusis esile ka Eesti tummfilmipärand: Euroopa filmiarhiivide ühenduse (ACE) projekti „A Season of Classic Films“ toel valminud „Kire lainete“ (1930, Vladimir Gaidarov) restaureeritud versioon esilinastus augustis Loksal, seejärel Bonni tummfilmipäevadel ja Forssa tummfilmifestivalil ning novembris Berliinis. Samuti jõudis vastrestaureeritud „Jüri Rumm“ (1929, John [Johannes] Loop, Boris Borissoff [Jaanikosk], Mihhail Lepper) publiku ette nii Forssas kui ka Pimedate Ööde Filmifestivali raames Tallinnas, kus filmi saatnud elava muusika komponeerisid ja esitasid Stephen Horne klaveril ja Frank Bockius löökpillidel. Lisaks linastus kevadel valik animafilme *cellu l’art* lühifilmide festivalil Jenas ja kinos Sõprus toimunud animaõhtutel ning „Navigaator Pirx“ (1978, Marek Piestrak) Offscreen’i filmifestivalil Brüsselis. Ühtekokku kogusid meie filmid 2023. aastal enam kui 3000 kinokülastust.

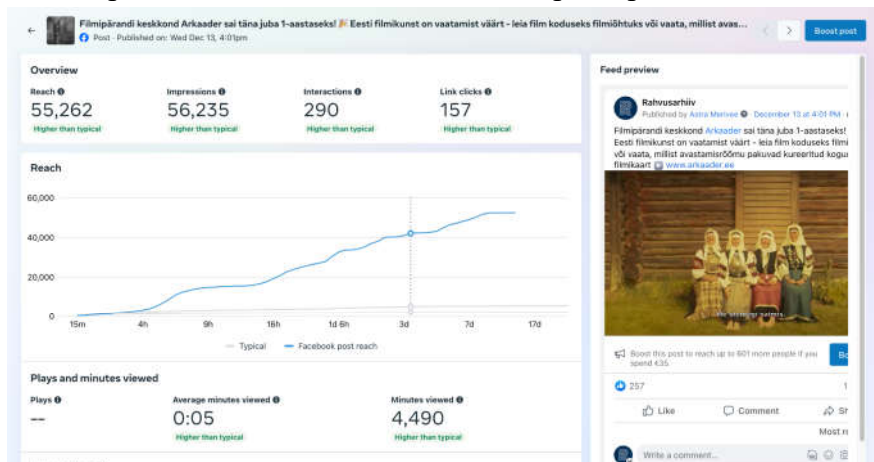
Lisaks kajastati laialdaselt filmi- ja fotopärandi konserveerimist ja digimist: filmi „Kire lained“ ETV suvises Ringvaates (3. augustil) ja Kanal 2 Suveporteris (5. ja 16. augustil), filmi „Jüri Rumm“ ETV saates PÖFFi kaheksa ja pool (10. novembril). Samuti ilmus „Jüri Rummu“ restaureerimisest artikkel ajakirja Teater. Muusika. Kino septembrikuu numbris (Kes see Jüri Rumm on? Filmipärandi digitaalsest restaureerimisest filmi „Jüri Rumm“ (1929) näitel) ja

Rahvusrhiivi blogis (Jüri Rummu digitaalne taassünd I–III). Jaan Rieti fotokogu säilitamisest räägiti Klassikaraadio Delta saates (5. aprillil). Ajakirjas Director / Inseneeria ilmus artikkel [Rahvusrhiiv: hallituskahjustusega säilik ja päästev gammakiirgus](#).

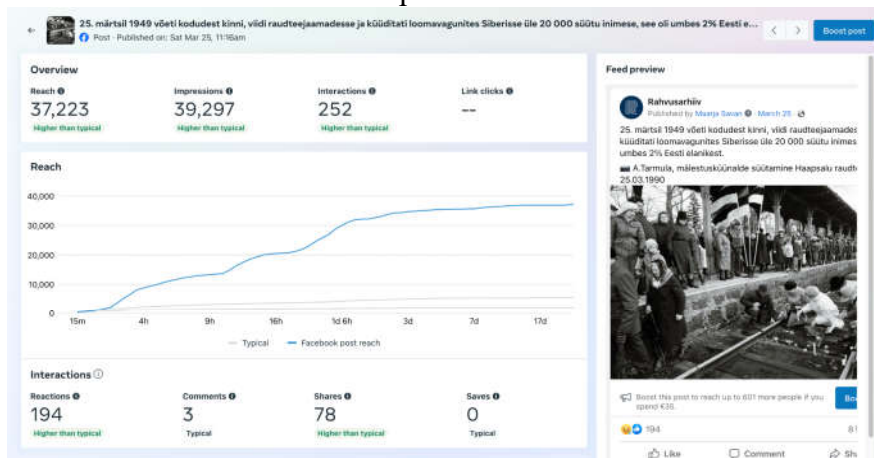
4.4. Ühismeedia ja turundus

Rahvusrhiivi [Facebooki](#) konto jälgijate hulk suurenes 2023. aastal 23%, jõudes 8058 jälgijani. Olulisena lisandus Rahvusrhiivi ametlikule kontole Arkaadri konto. Kokku tehti aasta jooksul 328 postitust, mis on 128% rohkem kui eelmisel aastal. Facebooki statistikamooduli andmetel jõuti seekaudu 474 266 inimeseni. See näit on 26% väiksem kui eelmisel aastal, viidates suure tõenäosusega Facebooki statistikametoodika muutmisele. Enim vaatajaid leidnud postituste esiviisik on järgmine:

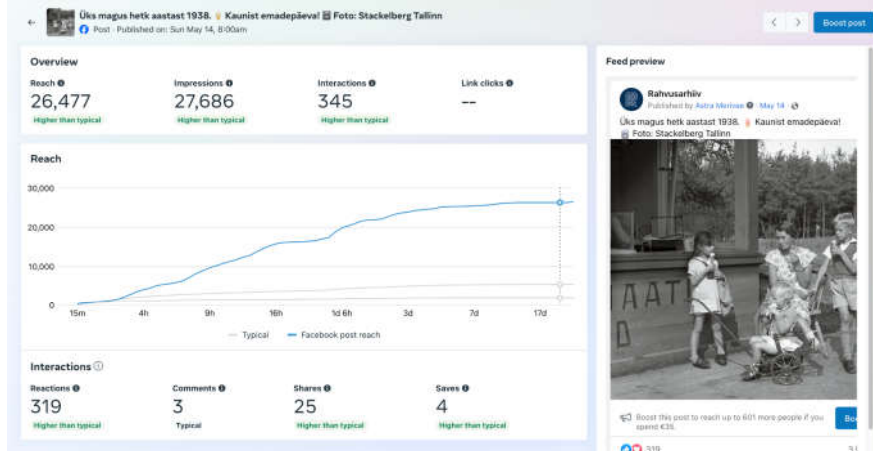
1. Filmipärandi keskkonna Arkaader sünnipäevapostitus

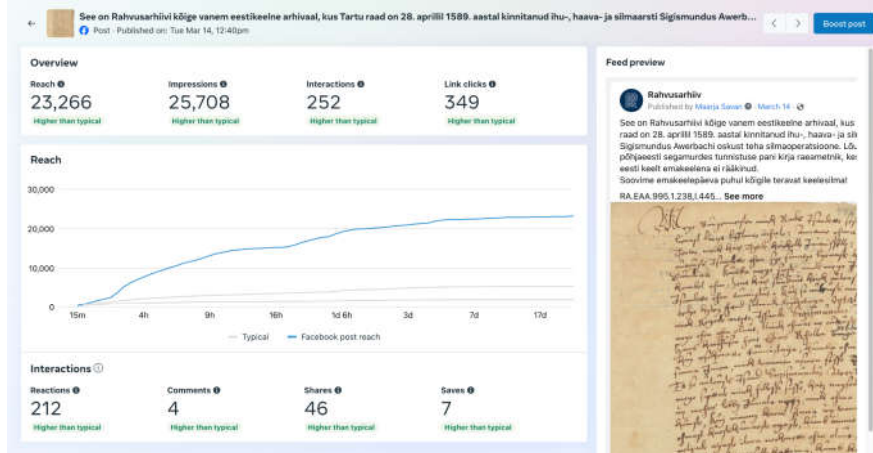
2. Märtsiküüditamise mälestuspostitus

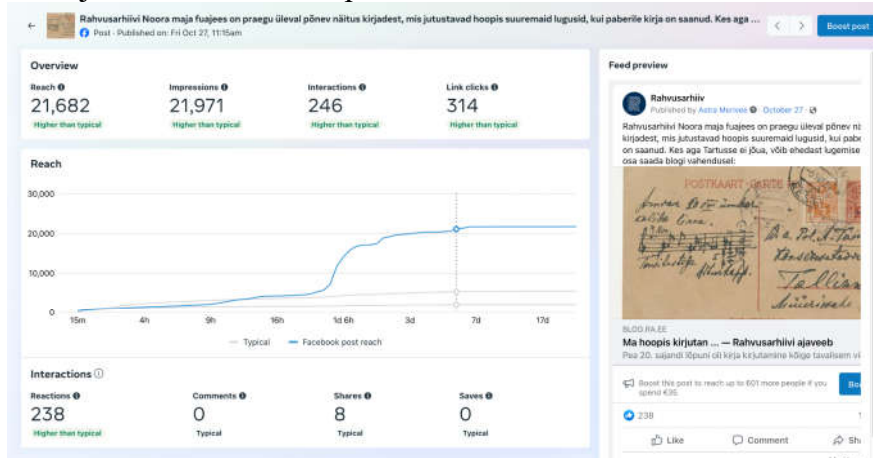
3. Emadepäeva postitus

4. Postitus Rahvusarhiivi kõige vanemast arhivaalist

5. Kirjade näituse reklaampostitus

Rahvusarhiivi [Instagrami](#) jälgijate hulk suurenes 19,2%, jõudes 5444 jälgijani (aasta eest oli jälgijaid 4570). Sarnaselt Facebookile lisandus ka Instagramis Rahvusarhiivi kontole Arkaadri konto. 2023. aasta üheksa enim meeldimist saanud postitust on järgmised:

Rahvusarhiivi viies meililistis (Arkaader, asutused, eraettevõtted, arhiivipedagoogika ja üldlist) on ühtekokku 2193 kontakti, mida on 48% rohkem kui eelmisel aastal. Kirjade avamise näit oli 46%, mida võib valitsusasutuste kontekstis lugeda väga edukaks.

Rahvusarhiivi [blogis](#) avaldati 2023. aastal 17 postitust. Postituste loetavuse koondandmed pole sel aastal usaldusväärsed Google Analyticsi muudatuse ja platvormivahetuse tõttu, ent avaldatud lugude seast olid populaarsemad järgmised:

1. [Ma hoopis kirjutan...](#)
2. [Betti Alver kolib Tartusse](#)
3. [PAKA – postitöötajast karikaturist](#)
4. [„Guda deye Gesi geyb ...“ – meenutades Türgi eestlaste keelt](#)
5. [Westersteinide lahutuse lugu](#)

5. Digitaalarhiivindus

5.1. Tarkvaraarendus

Arhiivi infosüsteemi AIS uus avalik liides võeti kasutusele 5. aprillil 2023 ning seejärel on nii AISi avalikku liidest kui arhiivitöötajate haldusliidest pidevalt täiendatud. Valmis Rahvusarhiivi uue kodulehe lahendus, mis baseerub arhiivi uuel disainisüsteemil, kuid kodulehe käikuvõtmine jääb 2024. aasta algusesse. Fotode-filmide-helide avalik juurdepääsusüsteem Meediateek võttis üle filmiarhiivi infosüsteemi FIS avaliku kasutusliidese rolli ja funktsionaalsuse ning avalik FIS suleti, kuigi arhiivitöötaja haldusliidesena toimib FISi andmebaas jätkuvalt. Jõudsalt liikus edasi koostöös Eesti Filmi Instituudiga arendatav filmipärandi voogedastuskeskkond Arkaader, millele lisandusid näiteks filmide ajajoon ja ingliskeelne osa, ning samuti jõudis testimisjärku esmane versioon koolidele õppetöös kasutamiseks mõeldud Edu.Arkaader lahendusest. Täiendati virtuaalse uurimissaali VAU rakendust, Rahvusarhiivi ja asutuste koostöökeskkonna ASTRA funktsionaalsusi, Fotise ja FISi töötajatele mõeldud haldusliideseid ning teabe pikaajalise säilituskeskkonna Preservica rakendust.

5.2. Digitaalne kogumine ja säilitamine

Digitaalselt sündinud arhivaale andis esmakordselt Rahvusarhiivile üle 19 asutust (vt loendit peatükist 2, Kogumine ja nõustamine). Digitaalselt säilitatav aines on Saagas, Meediateegis, Fotises ja väiksemates rakendustes kättesaadav, samuti leidub avalikku kasutusse veel jõudmata digitud säilikuid. 2023. aasta detsembri alguse seisuga olid veebi kaudu jälgitavad 36 180 611 kaadrit Saagas, 809 762 fotot, 16 997 nimetust (6295,3 tundi) filme ja 2190 nimetust (1705,8 tundi) helisid Meediateegis ning 65 541 kaarti kaartide infosüsteemis. Kettamassiivides ja lintidel on tagatiskoopiatena säilitamisel digitaalseid faile 5361,2 terabaiti – aastane juurdekasv oli 667,3 terabaiti, mis tulenes peamiselt filmide digimisest ja digitaalselt sündinud filmide üleandmisest. Digitaalselt sündinud dokumentide faile on säilitamisel 35,5 terabaiti ning digitaalselt sündinud filme 393,7 terabaiti.

5.3. Suured digimisprojektid

Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös ellu kutsutud digitaalse kultuuripärandi tegevuskava 2018–2023 raames juhtis Rahvusarhiiv 2023. aastal nelja edukalt lõpetatud massdigimisprojekti:

- [Dokumendipärandi](#) digimise projektis „Vaba rahvas vabal maal (1920–1940)“ digiti 2,7 miljonit lehekülge dokumendipärandit 17 erinevast mäluasutusest (neist 1,66 miljonit lehekülge Rahvusarhiivi säilikuid), projekti maksumus oli 381 590,1 eurot, töid teostas Andmevara Services OÜ perioodil aprillist 2021 jaanuarini 2023.
- [Dokumendipärandi](#) digimise projektis „Tartu Ülikooli arhiivi 1918–1944 digiteerimine“, digiti 1,174 miljonit lehekülge dokumendipärandit Rahvusarhiivis, projekti maksumus oli 219 952 eurot, töid teostas Andmevara Services OÜ juunist 2021 märtsini 2023.
- [Tallinnfilmi filmide](#) digiprojekti raames digiti ja kirjeldati 125 tundi Rahvusarhiivi filmiarhiivi kogudes olevaid Tallinnfilmi seni digimata filme. Projekti maksumus oli 450 768 eurot, digimistöid teostasid Ratus OÜ ja Prasad Corporation (India), filmide kirjeldustöid teostas MTÜ Eesti Filmi Andmebaas septembrist 2021 augustini 2023.
- [Fotonegatiivide](#) digiprojekti raames digiti 67 000 klaas- ja filminegatiivi Rahvusarhiivi ja veel seitsme mäluasutuse kogudest. Projekti maksumus oli 487 938 eurot, digimistöid teostas Pixel Aquity (USA) septembrist 2021 augustini 2023.

6. Teadus- ja publitseerimistöö

Rahvusrhiivi teadus- ja publitseerimistevuse 2023. aasta olulisemad tulemused olid Mati Lauri monograafia, Rahvusrhiivi toimetiste ning Herbert Ligi artiklite kogumiku üllitamine.

2023. aastal ilmusid järgmised Rahvusrhiivi publikatsioonid:

1. Herbert Ligi. Artiklid. Koostanud Ülle Tarkainen. Tartu: Rahvusrhiiv, 2023;
2. Mati Laur. Talurahva seksuaalkäitumine 18. sajandi Liivimaal. Tartu: Rahvusrhiiv, 2023;
3. Vabadussõjast iseseisvuse taastamiseni. Uurimusi 20. sajandi Eesti ajaloo kohta. Koostanud Tõnu Tannberg ja Aigi Rahi-Tamm (Rahvusrhiivi toimetised 5 (36));
4. Rahvusrhiiv 2021–2022. Koostanud Tõnu Tannberg ja Helina Tamman. Tartu: Rahvusrhiiv, 2023;
5. Aadu Must. Eesti ja eestlaste ajaloo allikad Vene arhiivis: Venemaa ajalooarhiiv (1801–1917). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, Rahvusrhiiv, 2023;
6. Tuna. Ajalookultuuri ajakiri. 2023, 1–4.

2023. aastal vahetus ajalookultuuri ajakirja Tuna toimetaja, kuna pensionile siirdusid nii peatoimetaja Ott Raun kui ka toimetaja Andres Langemets. Uus Tuna peatoimetaja on 2023. aastast ajaloodoktor Helen Rohtmets-Aasa ja toimetaja ajaloodoktor Madis Maasing. Samuti oli kõnealune aasta Tuna osas tähelepanuväärne kahe ümmarguse tähtpäeva poolest: möödus 25 aastat esimese numbri ilmunisest ning ilmus ka ajakirja sajane number.

Lisaks tasub olulise sündmusena ära märkida Herbert Ligi artiklite kogumiku esitlust, kuhu tuli arvukalt kohale tema õpilasi, kolleege ja ajaloo huvilisi. Teiste asutusega koostöö osas väärib esiletõstmist, et koos Tartu Ülikooliga ilmus postuumselt Aadu Musta monograafia „Eesti ja eestlaste ajaloo allikad Vene arhiivis: Venemaa ajalooarhiiv (1801–1917)“.

Rahvusrhiiv osales jätkuvalt parima eestikeelse ajaloo raamatu [aastapreemia](#) väljaandmisel ning oli 2023. aastal selle ürituse korraldajaks.

7. Organisatsiooniline areng ja rahvusvaheline koostöö

2023. aastal pälvis Rahvusarhiiv tööandjana kaks tunnustust. Aasta alguses toimunud Unistuste Tööandja konkursil, mida korraldatakse juba 11 aastat, saavutas Rahvusarhiiv kõrgeima koha tiitliga „Unistuste Tööandja 2023“. Konkursi žürii tõi esile, et 194 töötajaga Rahvusarhiiv on koht, kuhu inimesed jäävad tööle keskmiselt 17 aastaks, kus töötajate rahulolu on väga kõrge ja kus vabatahtlik töötajate volavuse määr hõlmab vaid 3% aastast. Ennekoike tuli žüriile meeldiva üllatusena, et Rahvusarhiiv kogub, mõõdab ja analüüsib juhtimisprotsesse, töötajate arengut ja rahulolu sedavõrd põhjalikult, tulles hästi toime ka digiajastu väljakutsetega. „Väga uuenduslik mäluasutus, kus osatakse oma töö ja arengute mõju kõige paremini välja tuua“, märkis žürii esimees Lauri Tabur. Rahvusarhiivi tugevused tööandjana on järjepidevus, mitmekesisus, stabiilsus, töötajate pikk töökarjäär, oskus töötada spetsiifilises valdkonnas, töötajate kõrge pühendumus ja väheste ressursside väga oskuslik kasutamine tulemuste saavutamiseks. Lisaks tunnustas Kaitseministeerium märgiga „Riigikaitsjate toetaja“ Rahvusarhiivi asutusena, kes on andnud silmapaistva panuse riigikaitsesse.

2023. aasta lõpus töötas Rahvusarhiivis 192,7 koosseisukohal 191 inimest (koormust arvestades 181,25), neist 83 ametnikku ja 108 töötajat (aasta varem oli 192,7 koosseisukohal 194 inimest). Osakoormusega tegutses 27 teenistujat, pikemalt viibis töölt eemal neli töötajat. Vaba teenistuskoha täitmiseks viidi läbi viis sisekonkurssi ja viis avalikku konkurssi. Aasta jooksul asus Rahvusarhiivi tööle kümme inimest ja teenistusest lahkus 13 teenistujat, neist seitse omal soovil, kolm töökoha koondamise ja kolm teenistussuhte tähtaja möödumise tõttu. Personali vabatahtliku volavuse määr oli ligi 3% ja koguvoolavus 7%.

Eesti Töötukassa kaudu tuli aasta jooksul Rahvusarhiivi 17 vabatahtlikku. Lisaks töötukassa suunatutele lõi arhiivitöös kaasa veel 13 lepingu alusel tegutsenud vabatahtlikku, kellest lõviosa jõudis meieni tänu Vabatahtlike Värava portaali. Keskmiselt töötati arhiivis vabatahtlikuna 3,6 kuud. Vabatahtlikud tegutsesid nii meie Tallinna majades kui ka Tartus, Valgas ja Rakveres, tegeledes arhivaalide füüsilise korrastamise ja olemikontrolliga, seda eriti Tallinnas, kus valmistatakse eelseisvaks kolimiseks. Samuti rakendati vabatahtlikke digimistöös, sh arhivaalide digimiseks ettevalmistamisel, arhiivikirjelduste sisestamisel ning kirjade parandamisel ja täiendamisel. Leidus ka vabatahtlik, kelle abiga toimetati Meediateegi ingliskeelseid kirjeid ning tõlgiti näituse tarbeks võõrkeelseid arhivaale. Vabatahtlike juhendamise tegeles 14 töötajat.

Rahvusarhiivi töötajate koolitus- ja arendustegevustes olid 2023. aasta märksõnad teenistujate digipädevuse tõstmine, tehisarü arengute ja generatiivsete keelemudelite tutvustamine, arhivaalide hoidmise ja teenistujate füüsilise ja vaimse tervise teemade käsitlemine ning mõistagi pidev erialane enesetäiendamine. Üksuste tööplaanidesse mahtusid ka traditsioonilised meeskonnatööd ja koostöömimist arendavad seminarid. Märgata oli sedagi, et veebipõhised koolitused on asendumas kontaktkoolitustega, mis viitab tõsiasjale, et silmast silma kohtumised leitakse olevat produktiivsemad kui vaid veebi kaudu toimuvad koolitused. Siiski on uus normaalsus pigem hübriidlahendused, mis tähendab, et lisaks kohapeal osalemisele peab jääma võimalus koolituse kuulamiseks veebi teel ja selle järelvaatamiseks, mis omakorda tekitab vajaduse edaspidise osas paremini läbi mõelda hübriidürituste tehniline korraldamine. Erialaspetsialistidelt tellitud grupikoolitustest tasub eraldi ära mainida andmekoolitus, mille viisid läbi Kalev Koppel ja Anna Laaneväli Tarkvara Tehnoloogia Arenduskeskuse OÜst ning biokahjustajate ja -kahjustuste koolitus, kus kõnelesid Kurmo Kõnsa, Mati Martin ja Anneli Haavandi. Laiemale huviliste ringile osutusid eriti kasulikuks teabe- ja andmehaldusega seotud kohtumised, konverentsid ja seminarid.

Ka Rahvusarhiivi töötajad ise on meelsasti oma kogemusi jaganud, korraldades koolitusi igapäevatööd puudutavatel teemadel: säilitusmaterjalide tutvustus, digiettevalmistuse põhitõed, infosüsteemid ja programmeerimise alused ning esitlustehnika.

Infoturbealase pädevuse suurendamist silmas pidades korraldasime teenistujate üldise küberturvalisuse testimise (Riigi Infosüsteemi Ameti loodud kybertest.ee), mis andis hea ülevaate töötajate turvateadlikkusest ja tõi ühtlasi välja teemad, millele võiks edaspidi rohkem tähelepanu pöörata. Kaks korda kuus jätkusid organisatsiooni üleselt korraldatud infotunnid Zoomi vahendusel, need on andnud võimaluse käsitleda asutuse jaoks aktuaalseid teemasid, tutvustada arendusjärgus infosüsteeme ja rääkida sellestki, mis on töötajatel parasjagu töölaual. Hilissügisel toimus ka traditsiooniline kahepäevane strateegiaseminar, kus tehti kokkuvõtteid eelmise perioodi arengusihtide täitmisest ja arutleti järgmise perioodi (kuni 2026) eesmärkide üle.

Haridus- ja Teadusministeeriumi keeleprogrammi rahastuse toel jätkus üleilmse eestluse tegevuskava raames väliseesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemisega seotud projektide toetamine. Välismaal tegutsevatel eesti arhiivikeskustel, kelle põhiülesanne on väliseesti kultuuripärandi (sh teiste organisatsioonide ja isikute arhiivide) kogumine, säilitamine ja kasutamise võimaldamine, ning selle eesmärgi toetamiseks loodud organisatsioonidel, ühendustel ja koostöövõrgustikel oli võimalik taotleda tegevustoetust. Keeleprogrammist laekus Rahvusarhiivile 2023. aastal 128 000 eurot, sellest 118 000 määrati toetustele ning 10 000 halduskulude katteks. Rahvusarhiivi korraldada oli [arhiiviprojektide konkurss](#), sh toetuse saajatega lepingute sõlmimine, lepingute täitmise jälgimine, aruandluse kogumine ja tehtust kokkuvõtete tegemine. Konkursile esitati 60 toetustaotlust ning küsitud toetussumma oli 348 041,41 eurot. Arhiivikomisjon otsustas toetada soovitud mahus seitset ja osaliselt 35 konkursile laekunud toetustaotlust kogusummas 117 940 eurot. Hilissügisel jagati kogunenud jääkide arvelt lisatoetusi viiele kevadisel konkursil toetust saanud kogusummas 3400 eurot. Kõik lisaraha saajad olid kevadisel konkursil saanud toetust soovitud oluliselt väiksemas mahus.

Rahvusarhiivi kriisivalmiduse töörühm, mis loodi 2022. aasta veebruaris Venemaa sõjalise agressiooni tõttu Ukrainas, jätkas tegevuskava täitmist. Kriisivalmiduse tõstmise eesmärgil korraldati Riigi Kinnisvara ASi eestvõttel esmakordselt toimepidevuskatsetus Noora hoones. Järgmisel aastal on kavas kõigis seitsmes hoones läbi viia lauaõppused hädaolukorra lahendamise plaanide testimiseks ning kriisimeeskonna rollide ja tegevuste harjutamiseks.

Kolme Balti riigi, Poola ja Ukraina koostöös jätkus viiepoolse memorandumi kooskõlastamine, et tagada senisest tõhusam Ukraina arhiivipärandi kaitse. 2022. aasta lõpus Ukraina Rahvusliku Mälu Instituudi Riigiarhiivi ja Rahvusarhiivi vahel sõlmitud koostöölepingu alusel digis Rahvusarhiiv paarkümmend Ukraina poolele huvipakkuvat isikutoimikut teise maailmasõja järgsest perioodist.

Diplomaatilise koostöö olulise jätkuna saab esile tuua Poola Vabariigi suursaatkonna vahendusel Rahvusarhiivi peahoones eksponeeritud Ukraina ja Poola ühisnäitust „Ema, ma ei taha sõda!“ koos Herbert Masingu kooli õpilaste haridusprogrammiga, Rahvusarhiivi *Polonica* tutvustamist Poola televisiooni saatesarjas, Poola lipu päeva tähistamist Tartus ja sügisel ametist lahkunud suursaadiku T.E. Grzegorz Kozłowski koostatud raamatule „Polish Traces in Estonia“ illustatsioonide lisamist arhiiviallikate põhjal. Toreda üllatusena tunnustas Poola suursaatkond Rahvusarhiivi töötajaid Maria Laidoneri sünniaastapäeval 7. detsembril üleantava Maria Żaboo auhinnaga, mis määratakse Eesti naistele, kes panustavad Eesti-Poola suhete loomisse ja hoiavad elus proua Laidoneri vaimset pärandit.

Traditsiooniliselt võtsid Rahvusarhiivi esindajad osa Euroopa riigiarhivaaride ümarlaua (EBNA), rahvusvahelise arhiiviuuringute keskuse (ICARUS), digitaalarhiivindust ja digitaalset dokumendihaldust hõlmava DLM-foorumi, ühenduse Time Machine Organisation, rahvusvahelise heli- ja audiovisuaalsete arhiivide ühenduse (IASA), rahvusvahelise filmiarhiivide föderatsiooni (FIAF), Euroopa filmiarhiivide ühenduse (ACE), Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu (BAAC) ja MTÜ Baltic Heritage Network tööst. Seejuures on arhiiviuuringute keskuse ICARUS presidentuur alates 2023. aasta maist Rahvusarhiivi (Birgit Kibal) kanda. Lisaks osales Rahvusarhiivi esindus rahvusvahelise arhiivinõukogu ICA kongressil Abu Dhabis, mille ulatuslikku programmi võeti vastu kaks Rahvusarhiivi ettekannet: digitaalarhiivi direktor Lauri Leht tutvustas virtuaalse uurimissaali teenindusmudelit tellimuste haldamisel ning arhiivipedagoogid Edith Eskor ja Liisi Pabstel näitlikustasid, kuidas tuua inimesi arhiivi ja missuguseid arhiiviõppelahendusi on arhiiv avalikkusele pakkunud.

Rahvusarhiivi 2023. aasta eelarve koos ületulevate ja lisavahenditega kokku moodustas 10 307 681 eurot, millest arhiivinduse programm hõlmas 9 683 677 eurot (arhivaalide kogumine, säilitamine ja juurdepääsu tagamine), keeleprogramm 130 076 eurot (välisest arhiiviprojektide konkurss), teadmussiirde programm 315 703 eurot (lisavahendid päikesepaneelide projekteerimiseks ja paigaldamiseks Nooruse ja Rakvere hoonetele) ning haridus- ja noorteprogramm 178 225 eurot (lisavahendid infoturbe tagamiseks). Majandustegevuse tulude oodatav laekumine on *ca* 200 000 eurot.

Priit Pirsko
riigiarhivaar

5. jaanuaril 2024

Lisa 1. Rahvusarhiiv arvudes 2023. aastal

Töötajad	191	83 ametnikku ja 108 töötajat
Hooned	7	Tallinnas (3), Tartus (2), Rakveres, Valgas
Arhiivihoidlad	15 603 m ²	9413 jooksvat meetrit vaba riiulipinda
Säilikud*	10 427 684	http://ais.ra.ee
Digitaalarhivaalid*	5361,2 TB	4932,1 TB digitud, ülejäänu digisündinud
Arhivaalid veebis, digikujutised*	36 180 611	www.ra.ee/dgs/explorer.php
Kaardid veebis*	65 541	www.ra.ee/kaardid/
Fotod veebis*	809 762	www.ra.ee/fotis/
Filmid veebis*	16 997	www.meediateek.ee
Veebikülastused	ca 1,7 miljonit	www.ra.ee/vau/ + muud portaalid
Jälgijad Facebookis* / levi	8058 / 474 266	www.facebook.com/rahvusarhiiv
Lahendatud päringud	5631	3424 arhiiviteatist, 2207 vastuskirja
Publikatsioonid	8	https://www.ra.ee/vau/index.php/et/shop
Näitused	7	www.ra.ee/kulastajale
Eelarve	10 307 681	www.ra.ee

* Andmed 2023. aasta detsembris, sisaldades kasvavalt eelnevate aastate andmeid.